

УДК 008

Оксана Слободян**ПОСТАТЬ ЄВГЕНА СПЕКТОРСЬКОГО В КОНТЕКСТІ
ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Довкола питання, чи важливо нам знати біографію філософа, а чи уваги дослідника варті лише його ідеї, сьогодні тривають серйозні дискусії в історико-філософській науці. Однак важко не погодитися з висновком, до якого доходять сучасні знавці предмета: «... суто індивідуальним шляхом філософ завжди крокує до всезагального, але досягає всезагального, що принципово, саме індивідуальним шляхом» [1, с. 19]. Ґрунтуючись на таких переконаннях, мусимо визнати, що розуміння того, ким вважав себе філософ, теоретик права та культуролог Євген Васильович Спекторський (1875–1951), і які культурні, національні, професійні середовища формували його ідентичність, є необхідним моментом дослідження творчої спадщини цього видатного вченого. Розгляд зазначених питань передбачає визначення тих факторів, що вплинули на формування культурної ідентичності Є. В. Спекторського. Тож мусимо звернутися передусім до основних фактів його біографії та його науково-громадської діяльності, а також проаналізувати окреслену проблематику на основі свідчень самого філософа.

Є. В. Спекторський народився 3 (15) жовтня 1875 р. у м. Острозі (на той час – Волинської губернії), де його батько-росіянин служив мировим суддею; мати походила з французької частини Швейцарії. Таким чином, з дитинства учений вільно спілкувався російською, французькою та німецькою мовами.

Освіту він здобув на польських теренах – у Радомській класичній гімназії та на юридичному факультеті Варшавського університету. Після його закінчення стажувався в університетах Європи. Подальше професійне зростання Є. В. Спекторського відбувалося в доволі різних наукових середовищах: магістерську дисертацію він захистив у Юр'євському (нині – Тартуському) університеті (1910); у 1913–1920 рр. викладав, був деканом юридичного факультету і ректором київського Університету Св. Володимира; докторську дисертацію захистив 1917 р. у Московському університеті. 1920 р. із захопленого більшовиками Києва Є. В. Спекторський емігрував до Королівства

Сербів, Хорватів і Словенців, де працював професором Белградського університету; впродовж 1924–1928 рр. викладав на Російському юридичному факультеті у Празі, який очолив 1927 р. 1930–1945 рр. був професором Люблянського університету. З 1947 р. і до кінця життя (3 березня 1951 р.) мешкав у США, де викладав у Свято-Володимирській православній духовній семінарії та Колумбійському університеті. Як бачимо, Є. В. Спекторський жив і працював у різнокультурних середовищах, які тією чи тією мірою впливали на його особистісне та професійне становлення.

Упродовж життя (й особливо в еміграції) вчений очолював низку організацій і товариств: Київське науково-філософське товариство (1914–1918), Російський науковий інститут у Белграді (1928–1930), національно-просвітницьку організацію «Русская Матица» (1930–1945) та словенське Товариство філософії права і соціології в Любляні та ін. Як зазначають дослідники, Є. В. Спекторський надавав вагомому допомогі російським емігрантам в Югославії та брав активну участь у житті діаспори [2, с. 16]. З 1948 р. Євген Васильович був співголовою Російської академічної групи у США. Таким чином, упродовж усього життя вчений докладав неабияких зусиль до організації та розвитку багатьох наукових і громадських товариств та об'єднань не лише в різних країнах, а й на різних континентах.

У 1935 р. в Белграді Є. В. Спекторський видав ювілейну брошуру «Столетие Киевского Университета Св. Владимира», що містила екскурс до історії університету від її початків. Однак особливо цікавими видаються вміщені у цій праці спогади вченого про події Жовтневого перевороту та подальші зміни влади в Києві, свідком яких він був, а також пореволюційні трансформації університетської освіти, у яких він брав участь. У цих спогадах Є. В. Спекторський – представник російської університетської інтелігенції: «Деятели университета Св. Владимира, – зазначає він, – понимали русскую духовную, социальную и материальную культуру как именно русскую, т. е. всероссийскую. И Великую Россию они не понимали только как Великороссию. В Киеве и Малороссии они отказывались видеть как польскую окраину, так и самостоятельную Украину. Этим определялась позиция, занятая университетом по отношению к польскому и украинскому вопросу» [3, с. 51]. Вартий уваги той факт, що декан юридичного факультету й останній ректор Київського університету (1918–1919), Є. В. Спекторський належав до числа згаданих «діячів» і поділяв зазначену позицію. У його розумінні Україна становила органічну частину Російської імперії. Запроваджене за часів ректорства Є. В. Спекторського дослідження й ви-

кладання української мови та історії в Університеті Св. Володимира не мало перешкод, однак, за його власним зізнанням, «пока Киевский университет назывался Университетом Св. Владимира, это был русский университет, который, не препятствуя и даже содействуя развитию местной малорусской культуры, берег и развивал русский язык» [3, с. 68]. Нам невідомо, чи контактував Є. В. Спекторський із представниками української еміграції в Королівстві Сербів, Хорватів і Словенців (зокрема з такими організаціями, як «Просвіта» чи «Громада»), однак світоглядно і політично науковець належав до кола російської еміграції.

Підсумовуючи, зазначимо, що Є. В. Спекторський був представником консервативної російської інтелігенції. Багаторічне життя за кордоном не призвело до його культурної асиміляції, а лише посилювало відчуття належності до російської культури та спільноти (про що свідчить активна діяльність в російських еміграційних товариствах, багато з яких він очолював). Однак, варто зауважити, що вимушена еміграція розширила мовний арсенал Є. Спекторського та збагатила його тісними зв'язками з різними (передусім слов'янськими) культурами: в рамках інтеграції до університетських корпорацій європейських країн учений публікував свої праці та викладав курси і лекції не лише російською, а й сербською [напр., 4], словенською [напр., 5], чеською та іншими мовами.

Загалом, можемо констатувати, що відслідковування динаміки формування ідентичності Є. В. Спекторського на різних рівнях (національному, інституційному, політичному тощо) сприяє відтворенню цілісної картини його особистісного, фахового, творчого становлення і розвитку, а також містить значний дослідницький потенціал у вивченні проблеми культурної ідентичності в мультикультурних гуманітарних середовищах.

Література:

1. Менжулін В. І. Історико-філософська біографістика: провідні тенденції та віхи становлення. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 115 : Філософія та релігієзнавство. Київ: НаУКМА, 2011. С. 18–25.
2. Михальченко С. И., Ткаченко Е. В. Е. В. Спекторский в эмиграции. *Славяноведение*. 2009. № 1. С. 14–24.
3. Спекторский Е. В. Столетие Киевского Университета Св. Владимира. Белград : Изд. Комитета киевских профессоров в Любляне, 1935. 103 с.
4. Spektorski E. V. Država i njen život. Beograd : Drag. Gregorić, 1933. 222 s. (Srpska književna zadruga. Kolo 36. Knj. 244).
5. Spektorski E. Zgodovina socialne filozofije. T. 1. Ljubljana, 1932. VIII, 306 s.; T. 2. Ljubljana, 1933. VIII, 187 s.